

Пермінова С.О.

канд. пед. наук, доцент

Національний технічний університет України

«КПІ ім. Ігоря Сікорського», м. Київ

МІЖНАРОДНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК СТИМУЛЮЮЧИЙ ЧИННИК РОЗБУДОВИ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. В статті порушується актуальна проблема формування національної системи захисту інтелектуальної власності для прискорення інноваційного розвитку економіки та інтеграції України в міжнародний економічний простір. Вивчені негативні тенденції, що гальмують створення сучасного національного ринку інтелектуальної власності та погіршують реноме країни в світі. Проаналізовані міжнародні зобов'язання України в напрямках: модернізації національної економіки за рахунок ефективного використання інтелектуального ресурсу; розвитку підприємництва, заснованого на науково-технічних досягненнях; забезпечення правової охорони інтелектуальної власності та подальшої адаптація національного законодавства до вимог ЄС; реалізації прозорості та ефективної державної політики у сфері інтелектуальної власності; формування сучасної моделі інтеграції інтелектуального потенціалу у внутрішній і світовий ринки з врахуванням світового досвід та національної специфіки трансформації інтелектуального надбання в конкурентоспроможну продукцію. Окреслені пріоритетні цілі державної політики щодо використання інтелектуального потенціалу нації як стратегічного ресурсу, який стимулює економічне, соціальне й культурне зростання країни та забезпечує підвищення конкурентоспроможності держави на міжнародному ринку.

Ключові слова: охорона інтелектуальної власності, інноваційна економіка, міжнародні зобов'язання.

Perminova S.O.

UKRAINE INTERNATIONAL OBLIGATIONS ON PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY AS A DEVELOPMENT FACTOR STIMULATING INNOVATION ECONOMY

Abstract. The article raises actual problem of forming a national system of intellectual property protection to accelerate innovative economic development and integration of Ukraine into the international economy. Studied negative tendencies, hindering the creation of a modern national intellectual property market and effect the reputation of the country in the world. Analyzed the international obligations of Ukraine in the areas: modernization of the national economy through the effective use of intellectual resources; business development based on scientific and technical achievements; providing IPR protection and further adaptation of national legislation with EU requirements; transparent and effective implementation of the state policy in the field of intellectual property; creating a modern model of integration intellectual potential in domestic and international markets, taking into account international experience and national identity transformation of intellectual property into competitive products. Outlined the priority objectives of state policy of the use of intellectual potential of the nation as a strategic resource that stimulates economic, social and cultural growth and provides improving the country's competitiveness in the international market.

Keywords: protection of intellectual property, innovative economy, international obligations.

Перминова С.А.

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОБЯЗАТЕЛЬСТВА УКРАИНЫ ПО ЗАЩИТЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ КАК СТИМУЛИРУЮЩИЙ ФАКТОР РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ

Аннотация. В статье поднимается актуальная проблема формирования национальной системы защиты интеллектуальной собственности для ускорения инновационного развития экономики и интеграции Украины в международное экономическое пространство. Изучены негативные тенденции, тормозящие создание современного национального рынка интеллектуальной собственности и ухудшающие репутацию страны в мире. Проанализированы международные обязательства Украины в направлениях: модернизации национальной экономики

за счет эффективного использования интеллектуального ресурса; развития предпринимательства, основанного на научно-технических достижениях; обеспечение правовой охраны интеллектуальной собственности и дальнейшей адаптация национального законодательства к требованиям ЕС; реализации прозрачной и эффективной государственной политики в сфере интеллектуальной собственности; формирование современной модели интеграции интеллектуального потенциала во внутренний и мировой рынки с учетом международного опыта и национальной специфики трансформации интеллектуального достояния в конкурентоспособную продукцию. Обозначены приоритетные цели государственной политики в отношении использования интеллектуального потенциала нации как стратегического ресурса, который стимулирует экономическое, социальное, культурное развитие страны и обеспечивает повышение конкурентоспособности государства на международном рынке.

Ключевые слова: охрана интеллектуальной собственности, инновационная экономика, международные обязательства.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Інтеграція України в міжнародний економічний простір потребує створення ефективною та дієздатною системи захисту інтелектуальної власності (ІВ), від чого залежить міцність інноваційної моделі розвитку. Визначивши стратегічним європейський вектор розвитку, Україна взяла на себе міжнародні зобов'язання щодо розбудови національної економіки за принципами слугування сфери інтелектуальної власності суспільним інтересам, відповідності правової охорони та захисту прав ІВ світовим стандартам, а також забезпечення прозорості державного управління та розширення взаємодії з громадськістю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню інтелектуальної власності як підсистеми у розвитку інноваційного середовища присвячені праці зарубіжних авторів (Близнець А., Кримов В., Петерс Т., Фостер Р., Хаген С.) та вітчизняних науковців, які вивчали: проблеми економіко-правового аспекту інтелектуальної власності в інноваційній сфері (Андрощук Г.О., Бутнік-Сіверський О.Б.); напрями реформування національної системи інтелектуальної

власності (Семиноженко В.П.); роль інтелектуальної власності в інноваційній економіці (Герасимчук З.В., Пічкур О.В.). Однак, недостатньо висвітлений аспект розвитку інтелектуальної власності в контексті міжнародного співробітництва актуалізував дослідження цього важливого напрямку як основи розвитку інноваційної економіки.

Цілі статті полягають в обґрунтуванні необхідності правової охорони інтелектуальної власності як чинника стимулювання інноваційного розвитку країни в процесі виконання міжнародних зобов'язань.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних реаліях одним із пріоритетних напрямків зовнішньої політики України є її інтеграція як повноправного члена в світове та європейське економічне і культурне співтовариство. Важливою складовою цього процесу є створення максимально сприятливих правових, організаційних та економічних умов для юридичних і фізичних осіб щодо здійснення і захисту прав інтелектуальної власності, оскільки вона набуває все більшого значення в міжнародній торгівлі. У зв'язку з тим, що в різних країнах законодавство з охорони промислової власності та практика його застосування мають певні відмінності, що нерідко стає джерелом суперечок в міжнародних економічних відносинах, відбувається загальна тенденція до його уніфікації відповідно до укладених міжнародних угод. Тому, одним із першочергових завдань для України залишається подальша адаптація законодавства у цій сфері до вимог ЄС [1].

Для економічно розвинених держав світу рівень захисту інтелектуальної власності та виконання зобов'язань за міжнародними угодами є однією з гарантій захищеності прав їхніх фізичних і юридичних осіб в тій чи іншій країні. За цими показниками міжнародні фонди, іноземні підприємства, потенційні інвестори приймають рішення щодо ефективності співробітництва з вітчизняними державними й недержавними структурами, вирішують, чи слід інвестувати в економіку країни. Україна як держава-член Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), а також учасниця багатьох міжнародних

договорів у цій сфері, перебуває під пильним наглядом міжнародної спільноти щодо виконання ряду зобов'язань.

Враховуючи той факт, що світова система управління інтелектуальною власністю вже вибудувана, а міжнародні структури, зокрема: Світова організація торгівлі (СОТ), Європейська комісія, Європейська асоціація вільної торгівлі, ВОІВ виконують регулюючі і контролюючі функції щодо удосконалення захисту інтелектуальної власності в Україні.

Прискіплива увага до українського законодавства пов'язано перш за все з тим, що чинне національне законодавство щодо проведення закупівлі товарів і послуг для забезпечення укладання зовнішньоекономічних контрактів у частині, що стосується доступу до зарубіжних комерційних баз даних, в цілому не узгоджується зі сталою міжнародною практикою та національним законодавством тих країн, де географічно розміщені провайдери. Така ситуація змушує їх здійснювати додаткові фінансові витрати, а в деяких випадках відмовлятися від участі в тендерній процедурі, в зв'язку з конфіденційним характером документації. Тривалість процедури закупівлі послуг (2-4 місяці) також унеможливорює оперативне укладання та переукладання угод [1].

Відсутність механізмів ефективного захисту комерційної таємниці призводить до крадіжок документації та інформації про існуючі об'єкти інтелектуальної власності, крадіжок виробів із впровадженими технічними рішеннями на підставі використання цих об'єктів, несанкціонованого допуску до технологій та документації, в яких реалізовані або відображені об'єкти інтелектуальної власності тощо.

Недостатньо сформована система економічних, податкових, кредитних та страхових стимулів щодо створення і комерціалізації об'єктів права промислової власності знижує рівень не тільки винахідницької діяльності в Україні, а й використання винаходів, які вже запатентовані, оскільки не визначені мінімальні ставки винагороди винахідникам за використання об'єктів патентного права, не запроваджені механізми державної підтримки закордонного патентування

винаходів, створених завдяки бюджетним коштам, відсутня методика визначення розміру шкоди, завданої порушенням прав на об'єкти промислової власності [2].

Більше 10 років національне законодавство у сфері інтелектуальної власності не приведено у відповідність до Цивільного кодексу України та законодавства Європейського Союзу. Не врегульованими залишаються питання охорони наукових відкриттів, комерційної таємниці, раціоналізаторських пропозицій, фірмових найменувань, баз даних, порід тварин, діяльності патентних повірених, фольклору, народних художніх промислів [2]. Це призводить до того, що до 75% захищених охоронними документами об'єктів патентного права у виробництві не використовуються, і припиняють свій життєвий шлях відразу ж після розробки й отримання правової охорони.

Набирає обертів так звана патентна міграція найбільш значущих винаходів в сферах медицини, фармакології, ІТ технологій, які заявляються напряму в патентні відомства іноземних країн без подання попередньо заявки до Укрпатенту. Це 10-12% щорічного обсягу патентування.

Від патентного тролінгу страждає в останні роки малий та середній бізнес, якому простіше виплатити троллю винагороду, ніж відстоювати свої права в судовому порядку. Ринок України від таких дій втрачає близько 2-5% (від 500 млн до 1 млрд грн.) від обсягу імпорту електроніки [3].

Все це гальмує формування в Україні цивілізованого ринку інтелектуальної власності та ускладнює розбудову економіки інноваційного типу. Держава має опікуватися питаннями створення необхідних умов для збереження й зміцнення свого інтелектуального потенціалу, а також для пошуку шляхів його якісного розвитку. Пріоритетним завданням сучасної державної політики має стати захист і використання інтелектуальної власності як стратегічного ресурсу у процесі прискорення інноваційного розвитку.

Корисним у напрямі інтеграції України в міжнародний економічний простір є співробітництво з регіональними міжнародними організаціями та відомствами, зокрема Європейським патентним відомством і Міждержавною радою з питань правової охорони й захисту інтелектуальної власності. Плідна співпраця з

неурядовими й громадськими організаціями, а саме: Коаліцією з питань захисту прав інтелектуальної власності, Міжнародною федерацією фонографічної індустрії, Міжнародним альянсом інтелектуальної власності, Міжнародною конфедерацією авторських та композиторських товариств, Асоціацією міжнародних організацій колективного управління аудіовізуальними творами допомагає Україні долучитися до світової системи управління інтелектуальною власністю.

Формування національної патентної системи в значній мірі залежить від розширення економічних і наукових зв'язків з державами-членами ЄС та в рамках міжнародних договорів у сфері промислової власності: Паризької конвенції про охорону промислової власності, Договору про патентну кооперацію, Договору про патентне право, Угоди ТРІПС. Тісне багаторічне співробітництво з європейською спільнотою є плідним для України в напрямі уніфікації охорони прав власників патентів у межах європейського патентного простору, який сформувався в країнах-членах ЄС в результаті утвердження єдиного патенту Співтовариства та Єдиного патентного суду.

В рамках технічного співробітництва з Європейською Комісією Україні надана можливість використовувати різні інструменти зовнішньої технічної допомоги та обміну інформацією, такі як ТАІЕХ і Twinning. ТАІЕХ (англ. *Technical Assistance and Information Exchange*) - це інструменти, які допомагають країнам у процесі наближення, застосування та реалізації законодавства ЄС в межах технічного навчання, інформаційного посередництва, надання баз даних для спрощення і моніторингу прогресу в наближенні та визначенні потреб технічної допомоги. Інструменти Twinning (від англ. "a twin" – "близнюк") використовується для опису рівноправного співробітництва і передбачають безпосередній обмін специфічним досвідом в окремо взятій сфері державного регулювання з метою впровадження норм та стандартів ЄС, передачу "ноу-хау" та передової практики.

Проект Twinning «Удосконалення правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності в Україні» впроваджувався експертами із Іспанського

відомства торговельних марок і патентів, Відомства патентів та торговельних марок Данії та їх колеґ із Державної служби інтелектуальної власності України. Загальна тривалість проекту становить 18 місяців. Його бюджет – майже 1,4 млн. євро [4].

На фінальному етапі діяльності проекту в першому півріччі 2016 р. на базі Укрпатенту були проведені тренінґи для співробітників митних органів: представників Державної фіскальної служби України (ДФС), адміністративних судів, судів загальної юрисдикції та господарських судів України. Аудиторію заходів склали представники Вищої ради юстиції України, Вищого адміністративного суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого господарського суду України, а також багатьох інших судових інстанцій різних міст та регіонів нашої держави [5].

В рамках виконання Україною міжнародних зобов'язань в листопаді 2015 р. було підписано Угоду між Державною службою інтелектуальної власності та Міжнародним бюро Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання Укрпатентом функцій Міжнародного пошукового органу та Органу міжнародної попередньої експертизи відповідно до Договору про патентну кооперацію. У лютому 2016 року Угода набула чинності.

Це засвідчує високу оцінку міжнародними експертами діяльності Укрпатенту, який за своїми технологічними й експертними показниками повністю відповідає світовим стандартам і готовий надавати повний спектр послуг щодо проведення міжнародного пошуку та міжнародної попередньої експертизи [6].

Продовжується плідне партнерство з урядом США, за ініціативи якого була створена українсько-американська Група співпраці з питань забезпечення виконання законодавства в сфері інтелектуальної власності, координуючі функції якої виконує Державна служба з інтелектуальної власності. Важливим досягненням такої співпраці стало покращення позиції України в «Списку 301» Торгового представництва США та, як наслідок, позбавлення статусу «найбільшого порушника прав інтелектуальної власності у світі», що має

позитивний вплив на процеси надходження іноземних інвестицій та підвищує авторитет країни на міжнародній арені [6].

24 лютого 2015 року відбулися публічні слухання Офісу торгового представника США щодо підготовки чергового випуску "Спеціального переліку 301" ("Special 301" List) (м. Вашингтон, США). Американська сторона висловила найбільше зауважень з приводу: удосконалення системи колективного управління; посилення захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет; легалізації програмного забезпечення в органах виконавчої влади [1].

Першими кроками на шляху реформ було рекомендовано здійснити [7]:

- 1) аудит використання комп'ютерних програм в органах виконавчої влади;
- 2) повну заміну неліцензійних комп'ютерних програм і посилення контролю за використанням органами влади програмного забезпечення;
- 3) досягти згоди між телекомунікаційної індустрією, правовласниками і генераторами контенту щодо механізму припинення порушення авторського і суміжних прав в мережі Інтернет та прийняття відповідного законопроекту;
- 4) реалізувати пілотний проект, який забезпечить захист майнових авторських прав на об'єкти інтелектуальної власності в мережі Інтернет;
- 5) прийняти проект закону про колективне управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав.

Міжнародні організації, висуваючи претензії до захисту інтелектуальної власності в Україні основний акцент роблять на ефективності реалізації законодавства. У зв'язку з цим, враховуючи міжнародну практику щодо ускладнення процедури патентування промислових зразків, у Верховній Раді було зареєстровано проект закону «Про внесення змін до законодавчих актів України з питань інтелектуальної (промислової) власності», а саме: законів України: «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», «Про охорону прав на зазначення походження товарів». Розробка цього документу здійснювалась з урахуванням положення директиви про правову охорону промислових зразків Європейського

парламенту й Ради ЄС та вимоги Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Ці зміни спрямовані не тільки на удосконалення законодавства, а й на покращення умов діяльності вітчизняних та іноземних товаровиробників, що є дієвим кроком у розвитку інноваційної економіки.

Основними вимогами ЄС та Міжнародного альянсу інтелектуальної власності є боротьба з піратством, створення дієвої судової системи та формування правової культури населення. У світлі цих вимог та на основі аналізу сучасного стану сфери ІВ було розроблено проект Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року, в якій окреслені пріоритети та перспективи розвитку національної системи ІВ, мету, стратегічні напрями та основні завдання державної політики щодо розвитку ІВ у відповідності до міжнародних стандартів. Прогнозується, що впровадження запланованого сприятиме подальшому розвитку інтелектуального потенціалу нації, формуванню інноваційної економіки та інтеграції України до світового співтовариства як повноправного учасника.

Висновки. Процеси всеосяжної інтелектуалізації сучасної економіки актуалізують формування дієвої системи правової охорони ІВ в Україні, що сприятиме ефективному впровадженню інновацій у вітчизняні розробки, продукти та технології, які відповідатимуть європейським стандартам і конкуруватимуть на міжнародному ринку. Вирішення цієї нагальної проблеми вимагає проведення ефективної державної політики щодо комплексних підходів стимулювання, розвитку та охорони інтелектуальної власності, від чого залежатиме модернізації національного виробництва та міцність інноваційної моделі розвитку України. Проголошена стратегія побудови цивілізованих ринкових відносин вимагає розвитку та реалізації національного інтелектуального потенціалу як основи успішних реформ в напрямі забезпечення економічного, соціального і культурного зростання країни, що прискорює її інноваційний розвиток та сприяє інтеграції в міжнародний економічний простір.

Література

1. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року Проект [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1009.html
2. Андрощук Г. Інтелектуальна власність: юридична форма – економічний зміст [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/interview/intelektualna-vlasnist-yuridichna-forma--ekonomichniy-zmist>
3. Алексеев І. Тролів відправляють у банки [Електронний ресурс] - Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/print/114978-verhovna_rada_pidgotuvava_sankcii
4. ЄС допоможе захистити інтелектуальну власність в Україні [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://euukrainescoop.net/2014/06/05/>
5. Промислова власність у цифрах. Показники діяльності Державної служби інтелектуальної власності України та Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» за 2016 рік [Електронний ресурс] - Режим доступу : http://sips.gov.ua/i_upload/file/promvlasnist-2016.pdf
6. Промислова власність у цифрах. Показники діяльності Державної служби інтелектуальної власності України та Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» за 2015 рік [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.euroosvita.net/prog/data/attach/4569/promvlasnist-2015.pdf>
7. Сотрудничество между правительствами Украины и США в сфере защиты прав интеллектуальной собственности [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://omr.gov.ua/ru/essential/68738>

References

1. The national development strategy of intellectual property in Ukraine for the period till 2020 [Electronic resource] - Mode of access : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1009.html

2. Androshchuk G. Intellectual property: legal form and economic content [Electronic resource] - Mode of access: <http://yur-gazeta.com/interview/intelektualna-vlasnist-yuridichna-forma-ekonomichniy-zmist>

3. Alekseev I. Trolls will be sent to the banks [Electronic resource] - Mode of access : http://zib.com.ua/ua/print/114978-verhovna_rada_pidgotuvala_sankcii

4. The EU is committed to protect intellectual property in Ukraine [Electronic resource] - Mode of access: <https://euukrainecoop.net/2014/06/05/>

5. Industrial property in figures. The indicators of the State intellectual property service of Ukraine and the State enterprise "Ukrainian Institute of intellectual property" for the year 2016 [Electronic resource] - Mode of access: http://sips.gov.ua/i_upload/file/promvlasnist-2016.pdf

6. Industrial property in figures. The indicators of the State intellectual property service of Ukraine and the State enterprise "Ukrainian Institute of intellectual property" in 2015 [Electronic resource] - Mode of access: <http://www.euroosvita.net/prog/data/attach/4569/promvlasnist-2015.pdf>

7. Cooperation between the governments of Ukraine and USA in the field of protection of intellectual property rights [Elektronic resource] - Mode of access: <http://omr.gov.ua/ru/essential/68738>